

Zólyomi Gábor

Hogyan tanítsunk meg sumerül egy honlapot, és minek?¹

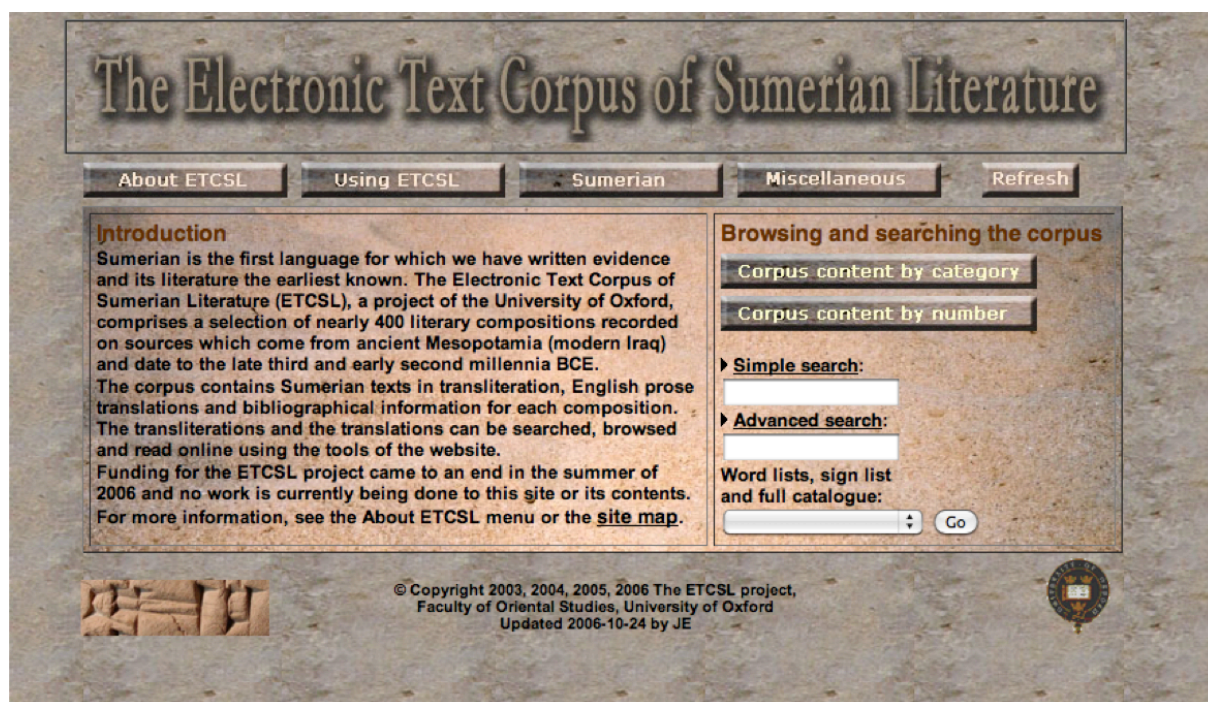
Az érdeklődő laikus vagy szakember, ha napjainkban ékírásos szövegeket szeretne tanulmányozni, akkor tudományos és kevésbé tudományos honlapok tucatjaival találkozhat az interneten. A következő percekben is egy ilyen honlapról lesz szó, reményeim szerint a tudományosabb fajtából, az Electronic Text Corpus of Sumerian Royal Inscriptions projekt honlapjáról.

Individual manuscripts in catalogue	5
Composite texts in catalogue	1410
Individual witnesses transliterated	5
Composite texts transliterated	1410
Individual witnesses lemmatized	5
Composite texts lemmatized	1410

1. ábra: Az “Electronic Text Corpus of Sumerian Royal Inscriptions” projekt honlapja (<http://oracc.museum.upenn.edu/etcsri/index.html>) (2014.08.07)

Az OTKA által támogatott projekt elnevezése tisztelgő utalás annak a Jeremy Blacknek az emlékére, aki 1998-ban életre hívta a sumer nyelvű online szövegkorpuszok közül a legelsőt, az oxfordi Electronic Text Corpus of Sumerian Literature elnevezésűt, melynek 1998 és 2002 között magam is rezidens munkatársa voltam.

¹ A “100 éves az ókori keleti kultúrák kutatása és oktatása az ELTE Bölcsészettudományi Karán” című konferencián, 2010. október 28-án elhangzott előadás szerkesztett változata.

2. ábra: Az "Electronic Text Corpus of Sumerian Literature" projekt honlapja (<http://etcsl.orinst.ox.ac.uk>)

Előadásom a címben szereplő két kérdésre kíván választ adni. A két kérdés közül az első triviális, technikai jellegű. Sokkal lényegesebb a második rövid, néhányak által nyelvének tartott kérdés, melynek megválaszolása az előadás első felének a tárgya.

Az Electronic Text Corpus of Sumerian Royal Inscriptions, a továbbiakban ETCSRI, többek között abban különbözik sok más online szövegtörzstől, hogy elsődleges célja nem a szövegek internetes elérésének biztosítása, hanem a szövegek nyelvtanának vizsgálata. A szövegekre elsősorban, mint a nyelvtani kutatás alapjául szolgáló nyelvészeti adatokra tekint. De mi is az a nyelvészeti adat? Az erfurti nyelvész professzor Christian Lehmann 2004-ben egy hosszabb tanulmányt publikált a nyelvészeti adat természetéről. Lehmann szerint minden empirikus tudomány vizsgálatának végső tárgya a fizikai valóság valamely jelensége. A kutatás tulajdonképpen tárgya azonban nem a fizikai valóság, hanem a vizsgálni kívánt jelenség meghatározott aspektusainak szimbolikus, ikonikus vagy indexikus reprezentációja. A nyelvészet tárgyát képező beszédemény tünékeny természetű, ezért vizsgálatának már a kiindulópontja is valamely elsődleges reprezentáció kell, hogy legyen, például egy hang vagy filmfelvétel, szemben mondjuk a dendrokronológiával, ahol a kutatás alapjául szolgáló fosszilis fatörzsek az idők végezetéig a kutató rendelkezésére állnak.

Lehmann cikkének másik fontos állítása, hogy egy kutatás alapjául szolgáló adatok, vagyis a kutatás tárgyának különböző mértékben elvonatkoztatott reprezentációi, egyszerre tükrözik az adatok előállítóinak és felhasználóinak szempontjait. Modern nyelvi szövegtörzsek kialakításakor és kódolásakor a létrehozók

céljaiknak megfelelően alakítják ki az eredeti beszédesemény reprezentációinak számát és jellegét. A nyelvészeti adatok Lehmann (2004) által kívánatosnak tartott reprezentációit mutatja az alábbi ábra.

Table 4. Levels of representation of linguistic data

n°	level of representation	code and symbols of representation
1	segmental phonetic	IPA
2	prosodic phonetic	intonation curves, stress levels, etc.
3	lexical-phonological	morphophonemes, morpheme boundaries
4	orthographic	standard orthography
5	morphological	interlinear gloss with vocables of background language
6	grammatical	grammatical categories and relations
7	semantic	translations in various languages

3. ábra

Nyilvánvaló, hogy egy ókori, csak szövegelemekben fennmaradt nyelv esetében nincs módunkban befolyásolni a kutatás alapjául szolgáló elsődleges nyelvi reprezentáció minőségét és jellegét. A sumer nyelvhez egyedül az ékírással lejegyzett szövegeken keresztül férhetünk hozzá. A nyelv ékírásos reprezentációjának címzettje azonban nem a modern leíró nyelvész volt, hanem a kortárs, a nyelvet és a kultúrát első kézből ismerő közönség. A probléma nem ismeretlen az assziriológusok számára, a gazdasági szövegek eredeti közönsége sem a gazdaságtörténész volt, hanem a kortárs bürokrata, mezopotámiai gazdaságtörténet azonban mégis csak ezekből a szövegekből írható.

A leíró nyelvész szempontjából a sumer ékírásos szövegek, mint a sumer nyelv egyetlen fennmaradt reprezentációi súlyos hiányosságokkal rendelkeznek. Míg a modern alfabetikus írásrendszerek a lejegyzett nyelvet a fonéma, tehát a hangalak szintjén reprezentálják, addig az ékírás eredendően a jelentés szintjén. A reprezentáció lényegét a logografikus, a szavak jelentését kódoló jelek alkotják, a fonografikus, a szavak hangalakját megjelenítő jelek, csak a logogrammával lejegyzett lemma szóalakjának megközelítő jelzésére szolgáltak. A fonografikus jelek készletét csak az i. e. III. évezred legvégén, II. évezred legelején kezdik a szóalak teljes megjelenítésére használni, ekkora azonban a sumer már a kortársak számára is tanult, idegen nyelvű vált, éppen ez a körülmény váltja ki a hangalak teljes visszaadásának igényét.

Talán már érzékelhető a kihívás nagysága, amit egy sumer szöveg korpusz létrehozása jelent a nyelvi formákat a nyelvi funkciókkal összepárosítani akaró leíró nyelvész számára, mintha valaki lekváros palacsintát szeretne készíteni, csak éppen nincs hozzá otthon tojás és liszt, a spájz viszont tele van lekvárral.

morfo-fonológiai elemzés a projektnek a sumer nyelvtanról kialakított nyelvtani modelljét tükrözi, ha úgy tetszik egy hipotetikus interpretációja az ékírásos szövegek hiányos reprezentációs szintjének. Az ETCSRI digitális jellege miatt ennek a nyelvtani modellnek minden hibája és következtetlensége azonnal kiviláglik, és épp a digitális jelleg teszi lehetővé az azonnali korrekciót is. Az ETCSRI tehát egy „research tool” a kifejezés klasszikus értelmében, mivel lehetővé teszi egy elsősorban deduktív módon kialakított hipotézis, egy nyelvtani modell folyamatos induktív tesztelését sumer nyelvű szövegek egy viszonylag nagy korpuszán.

Az előadás címében feltett második kérdésre tehát az egyik lehetséges válasz az, hogy azért kell egy honlapot sumerül megtanítani, hogy mi jobban megtanulhassunk tőle sumerül.

A következő percekben arról lesz szó, hogy ez a tanulás miként is történik valójában. Valamennyi szöveg esetében a kiinduló pont természetesen az ékírásos szöveg, mint például a dián látható különleges Gudea felirat, mely a norvég Schoyen gyűjtemény része és még nem szerepel a II. lagasi dinasztia szövegeinek utolsó nyomtatott kiadásában (Edzard 1997). Az eredeti táblán négyszög alakban elrendezett kúfi írással lejegyzett omajjád kori, utólag felvésett arab felirat is található, a valószínűleg mágikus szövegnek része a Korán-fejezeteket is bevezető "Az Irgalmas és Könyörületes Isten nevében" formula, amint azt Fodor Sándor professzor úr szíves közléséből megtudtam.

5. ábra: ETCSRI Gudea 102 (= CUSAS 17 15) (<http://cdli.ucla.edu/dl/photo/P251600.jpg>)

Az ékírásos szöveg tudományos átírása angol vagy magyar fordítással együtt jelenik meg a projekt honlapján. A honlap bal alsó sarkában egy link található a szöveg kéziratának a Cuneiform Digital Library projekt honlapján (<http://cdli.ucla.edu/P251600>) található katalógus bejegyzéséhez, ha fénykép vagy másolat is található itt, akkor az egy kattintással az ETCSRI oldaláról indulva is megtekinthető. Az ETCSRI tehát egyúttal portálként is működik, ahol egy adott szöveggel kapcsolatos, az interneten elérhető megbízható információk egy helyen megtalálhatók.

<p>Names</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gudea 102 <p>Numbers</p> <ul style="list-style-type: none"> • Q003229 • Sources table <p>View</p> <ul style="list-style-type: none"> • Catalogue entry • Proofing <p>Details</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lagaš II • Royal Inscription <p>Sources</p> <p> RIME 3/1.01.07.add102, ex. 01</p>	<p>Gudea 102</p> <p>1 ^dnin-kar₂ 2 diŋir šuba₃ an-na 3 lugal-a-ni 4 gu₃-de₂-a 5 ensi₂ 6 lagaš^{ki}-ke₄ 7 e₂ niŋin^{?ki}-ka-ni 8 mu-na-du₃</p> <p>(¹) For Ninkar, the shining god on the sky, his master, Gudea, ruler of Lagaš, built his temple in Niĝin.</p>
--	--

6. ábra: Gudea 102 tudományos átírása és angol fordítása az ETCSRI honlapján (2014.08.07)

A projekt eddig bemutatott részei megtalálhatók a legtöbb online ékírási szöveg korpusz honlapján, az igazi újdonság a motorháztető alatt van, melyet például a szövegek melletti „Proofing” elnevezésű gombbal nyithatunk fel. A Gudea 102-es szövegnek ez a megjelenítése azt mutatja be, hogy a projekt a szöveg minden szavához négyféle reprezentációt rendel.

Gudea 102

1	^d nin-kar ₂ Ninkar[1]DN N1=Ninkar N1=NAME		
2	diŋir ŋuba ₃ an-na diŋir[deity] ŋuba[multicoloured] an[sky]\gen N1=diŋir N1=ŋuba N1=an.N5=ak N1=STEM N1=STEM N1=STEM.N5=GEN		
3	lugal-a-ni lugal[king]\dat N1=lugal.N3=ani.N5=ra N1=STEM.N3=3:SG:H:POSS.N5=DAT:H		
4	gu ₃ -de ₂ -a Gudea[1]RN N1=Gudea N1=NAME		
5	ensi ₂ ensik[ruler] N1=ensik N1=STEM		
6	lagaš ^{ki} -ke ₄ Lagaš[1]SN N1=Lagaš.N5=ak.N5=e N1=NAME.N5=GEN.N5=ERG		
7	e ₂ niŋin ₆ ^{?ki} -ka-ni e[house] Niŋin[1]SN\abs N1=e N1=Niŋin.N3=ani.N5=∅ N1=STEM N1=NAME.N3=3:SG:H:POSS.N5=ABS		
8	mu-na-du ₃ du[build] V4=mu.V6=nn.V7=a.V11=n.V12=du.V14=∅ V4=VEN.V6=3:SG:H.V7=DAT.V11=3:SG:H:A.V12=STEM.V14=3:SG:P		

7. ábra: Gudea 102 négyféle reprezentációja

Az első sor a tudományos átírást, a második sor a szövegszó lemmáját, a harmadik sor a morfológiai elemzést, a negyedik pedig a harmadik sor glosszált változatát tartalmazza. A következő ábra a Gudea 102-es szöveg harmadik sorát mutatja kinagyítva, a megfelelő sorok elnevezéseivel.

tudományos átírás	lugal-a-ni
morfológiai megjelenítés	N1=lugal.N3=ani.N5=ra
morfológiai glossza	N1=STEM.N3=3-SG-H-POSS.N5=DAT-H

8. ábra: Gudea 102 harmadik sorának megjelenítései

A morfológiai megjelenítés szintjén minden morfémát egy összetett címke reprezentál. Egy összetett címke két részből áll: egy ú. n. pozíció címkéből, és, az egyenlőség jel után, a rekonstruált morfémából. A pozíció címkék a morfémák helyét

azonosítják a főnévi vagy igei szerkezetekben. A 8. ábrán látható szövegszó esetében a morfológia megjelenítés olvasata a következő: az első főnévi szerkezeti pozíció, N1, a főnév fejének pozíciója, tartalmazza a **lugal** szótövet, 3. főnévi szerkezeti pozíció, N3, tartalmazza az /**ani**/ birtokos névmási enklitikumot, az 5. főnévi szerkezeti pozíció, N5, pedig a humán datívuszi /**ra**/ esetjelölőt. A projekt 6 főnévi és 16 igei szerkezeti pozíciót különböztet meg, a szerkezeti pozíciók és a bennük megjelenő morféma részletes leírása megtalálható a projekt honlapján. A pozíció címkék jelentősége az, hogy segítségével nemcsak morfémaikat lehet keresni a korpuszban, hanem sajátos morféma sorokat és szerkezeteket is. A morfológiai glosszák szintje a megelőző szint morfémaikat azonosítja a modern leíró nyelvészet által használt címkék segítségével. Ezek a glosszák lehetővé teszik, hogy a morfémaik alakjától függetlenül kereshessünk bizonyos nyelvtani kategóriák után, például egy kereséssel kilistázhatjuk az összes nem kijelentő módú, modális prefixumot tartalmazó igelakot, és egyúttal az asszírológia konvencióit nem ismerő nyelvészek számára is elérhetővé és érthetővé teszik a projekt elemzéseit.

A szövegszavak most ismertetett négy reprezentációját a projekt egyetlen nagy fájlban tárolja, melyet két forrás alapján, teljesen automatikusan hoz létre: az egyik forrás a szövegek szigorú formai követelmények és szabályok alapján létrehozott átírása, a másik a glosszárium, amint azt a következő ábra mutatja. A glosszárium tartalmazza egy adott lemma valamennyi szövegszavát azok elemzéseivel együtt. A különböző morfológiai szerkezetű, de azonos írásképpű szövegszavak megkülönböztetése az ú. n. egyértelműsítő címkékkel történik. A 9. ábrán látható szó esetében a dat címke azt jelzi, hogy a **lugal-a-ni** alakú szövegszónak itt arról az alakjáról van szó, mely humán datívuszi esetben áll. Vegyük észre, hogy a datívuszi morfémanak itt egyetlen graféma sem feleltethető meg, tehát bajban lennénk, ha csak az ékírásos szöveg alapján próbálnánk a lugal szó datívuszban álló alakjait megtalálni.

Szöveg sor

☐

...☐

3. **lugal-a-ni**☐

#lem: lugal[king]\dat☐

...☐

☐

Glosszárium

☐

@entry lugal [king] N☐

@bases lugal☐

...☐

@form lugal-a-ni\dat /lugal #N1=**lugal**.N3=**ani**.N5=**ra** ##N1=STEM.N3=3:SG:H:POSS.N5=DAT:H☐

☐

...☐

@sense king, master☐

@end entry☐

9. ábra: Gudea 102 harmadik sorának megjelenítései a szövegben és a glosszáriumban

A következő ábra a **lugal** szó bejegyzését mutatja a glosszáríum honlapon elérhető változatában. A bejegyzés tartalmazza a szó valamennyi előfordulását a korpusz valamennyi reprezentációs szintjén. Az egyes szövegalakokra, morfológiai megjelenítésekre vagy glosszákra kattintva azok valamennyi előfordulását kilistázza a honlap. Ez egyébként visszafelé is működik, egy szöveg bármely szövegszavára kattintva a megfelelő lemma glosszáríumi bejegyzéséhez jutunk. Tovább valamely szövegszó fölé helyezve a kurzort, egy apró négyzetben megjelenik a szövegszó morfológiai elemzése és jelentése. A piros nyíllal jelzett morfológia elemzés megegyezik a Gudea 102-es szöveg harmadik sorának morfológiai megjelenítésével. A zárójelben álló szövegszavak mutatják, hogy ennek a morféma sornak legalább négy íráskép felel meg a korpusz jelenlegi állapotában. Ha kattintunk, a honlap kilistázza az előfordulásokat, amelyekből azonnal látszik, hogy a datívuszi eset /r/ hangját grafemikusan is tartalmazó íráskép csak a III. Ur-i dinasztia utolsó két királyánál, a III. évezred legvégén jelenik meg.

lugal [KING] (N)

1909 instances

Base forms: lugal.

Written forms: lugal; lugal-a-ni; lugal-a-ni-ir; lugal-ba; lugal-bi; lugal-e; lugal-e-ne; lugal-ka; lugal-ka-ni; lugal-la-na-še₃; lugal-na-ke₄; lugal-na-ta; lugal-ne₂; lugal-ni; lugal-ni-ir; lugal-ŋa₂-ka; lugal-ŋa₂-ta; lugal-ŋu₁₀.

Normalized forms: lugal (lugal); lugal.ak (lugal-ka, lugal\gen); lugal.ak.ak.ø (lugal-ka\gen\gen\abs, lugal\gen\gen\abs); lugal.ak.ani.ø (lugal-ka-ni); lugal.ak.e (lugal\gen\erg); lugal.ak.ø (lugal\gen\abs); lugal.ani (lugal-ni); lugal.ani.ak.e (lugal-na-ke₄); lugal.ani.ak.še (lugal-la-na-še₃); lugal.ani.ak.ta (lugal-na-ta); lugal.ani.da (lugal-e\com, lugal-ni\com); lugal.ani.e (lugal-ne₂); lugal.ani.ra (lugal-a-ni-ir, lugal-a-ni, lugal-ni-ir, lugal-ni); lugal.ani.ø (lugal-a-ni, lugal-ni); lugal.bi.'a (lugal-ba); lugal.bi.ø (lugal-bi); lugal.bi.ø.am (lugal-bi); lugal.ence.ak.ø (lugal-e-ne); lugal.ŋu (lugal-ŋu₁₀); lugal.ŋu.ak.ta (lugal-ŋa₂-ta); lugal.ŋu.ak.'a (lugal-ŋa₂-ka); lugal.ŋu.e (lugal-ŋu₁₀\erg); lugal.ŋu.ra (lugal-ŋu₁₀); lugal.ŋu.ø (lugal-ŋu₁₀); lugal.ø (lugal\abs).

Morphological forms:

N1=lugal (N1=STEM)

N1=lugal.N3=ani (N1=STEM.N3=3-SG-H-POSS)

N1=lugal.N3=ani.N5=ak.N5=e (N1=STEM.N3=3-SG-H-POSS.N5=GEN.N5=L3-NH)

N1=lugal.N3=ani.N5=ak.N5=ta (N1=STEM.N3=3-SG-H-POSS.N5=GEN.N5=ABL)

N1=lugal.N3=ani.N5=ak.N5=še (N1=STEM.N3=3-SG-H-POSS.N5=GEN.N5=TERM)

N1=lugal.N3=ani.N5=da (N1=STEM.N3=3-SG-H-POSS.N5=COM)

N1=lugal.N3=ani.N5=e (N1=STEM.N3=3-SG-H-POSS.N5=ERG)

N1=lugal.N3=ani.N5=ra (N1=STEM.N3=3-SG-H-POSS.N5=DAT-H)

N1=lugal.N3=ani.N5=ø (N1=STEM.N3=3-SG-H-POSS.N5=ABS)

10. ábra: A **lugal** “király” glosszáríumi bejegyzésének részlete (2014.08.07)

Az utolsó ábra egy 20 évvel ezelőtt írt, ám soha meg nem jelent kéziratomban egyik táblázatát mutatja, mely Enlil isten nevének különböző írásmódjait foglalja össze a kora dinasztikus királyfeliratokban. A táblázat oszlopai a nyelvtani szerkezeteket, sorai az egyes uralkodókat mutatják. Ez a táblázat egyike volt első munkáimnak, melyet az előadás elején már felemlített Jeremy Blacknek, egykori oxfordi tutoromnak készítettem, és erre az előadásra készülve találtam meg különlenyomataim között. A táblázatban több

napi munkám fekszik, kezdőként nem csak az előfordulások megtalálása, hanem helyes elemzésük is gondot okozott. Az ETCSRI segítségével ennek a táblázatnak az összes adata három vagy négy kattintással megjeleníthető, igaz, hogy ehhez a 3 vagy négy kattintáshoz egy teljes projekt négy évi munkájára lesz szükség.

Table I:
Occurrences of ^den-líl in Presargonic Royal Inscriptions

<u>Rulers</u>	<u>Genitive</u>	<u>Dative</u>	<u>Gen. + Dat.</u>	<u>Gen. + Erg.</u>	<u>Gen. + Gen.</u>	<u>Gen. + Abl.</u>
Eanatum	^d en-líl-la ¹ ^d en-líl ⁶	^d en-líl-la ²	^d en-líl-ra ³	^d en-líl-ke ₄ ⁴	^d en-líl-ka ⁵	---
Enanatum I	^d en-líl-la ⁷	---	^d en-líl-ra ⁸	---	---	---
Enmetena	^d en-líl-la ⁹ ^d en-líl ¹⁴	^d en-líl-la ¹⁰	^d en-líl-ra ¹¹ ^d en-líl-la-ra ¹⁵ ^d en-líl ¹⁶	^d en-líl-la-ke ₄ ¹²	---	^d en-líl-la-ta ¹³
Enanatum II	---	---	^d en-líl-ra ¹⁷	---	---	---
Uru'inimgina	---	^d en-líl-la ¹⁸	^d en-líl-la-ra ¹⁹	^d en-líl-la-ke ₄ ²⁰	---	---
Lugalkignedudu	---	^d en-líl-la ²¹ ^d en-líl-ra ²²	---	---	---	---
Enšakušana	---	^d en-líl-la ²³	---	---	---	---

1) Ean. 1, IV 5; 1, XVI 15; 1, XVII 17; 2) Ean. 62, V 8; 3) Ean. 1, XXII 10; 60, I 2; 69, I 3; 4) Ean. 2, I 6; 3, I 11; 4, I 11; 6, IV 6; 7, III' 7; 11, I 6; 22, I 5; 64, 5'; 5) Ean. 1, XX 3; 6) Ean. 1, rev. V 46; 7) En. I. 29, I 7; 33, I 5; 8) En.I. 18, 2; 9) Ent. 28, II 14; 28, V 23; 29, II 31; 29, IV 35; 29, VI 4; 10) Ent. 1, III 5; 1, III 13; 1, IV 9; 8, VI 4; 23, 2; 23, 21; 11) Ent. 8, I 1; Ent. 16, I 2; 17, 2; 34, 2; 36-40, I 2; 41, I 2; 42, I 2; 43, I 2; 12) Ent. 28, I 23; 29, I 23; 13) Ent. 28, V 6; 29, V 29; 14) Ent. 32, I 6; 35, I 7; 15) Ent. 22, 2; Ent. 9-14, I 1; 16) Ent. 35, I 2; 17) En.II. 1, 2; 18) Ukg. 1, III 1'; Ukg. 10, III 7; 11, 34; 19) Ukg. 1, I 2; 4-5, I 2; 10, I 2; 11, 2; 20) Ukg. 4, VII 30; 5, VII 13; 21) Lukin. 1, I; 22) Lukin. 5, 1; 23) Enšak. 2, 1; 1, 6';

11. ábra: Enlil isten nevének előfordulásai a kora-dinasztikus királyfeliratokban

Hivatkozott irodalom

- Edzard, Dietz Otto (1997). *Gudea and his dynasty* (Royal Inscriptions of Mesopotamia. Early Periods: Vol. 3, I). Toronto: University of Toronto Press.
- Lehmann, Christian (2004), 'Data in Linguistics', *Linguistic Review* 21, 275–310.